

Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çevreye Yönelik Politikaları: Konya Selçuklu Belediyesi SELKAP Örneği

The Environment Protection Policies Of Local Governments In Turkey: The Case Of SELKAP – Konya

Ayşe ÇOBAN
Selim KILIÇ*

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye’deki birçok ilin nüfusundan daha fazla bir nüfusa hizmet götürmek zorunda olan Konya ili Selçuklu ilçesi belediyesinin çevrenin korunmasına yönelik politikaları ele alınmıştır. Söz konusu politikalardan SELKAP projesi (Selçuklu Belediyesi Kaynağından Ayırma Projesi) incelenerek, özellikle katı atık yönetimi ile ambalaj atıkları yönetiminin uygulama şekli ve uygulama sonuçları analiz edilmiştir.

Yapılan incelemelerde SELKAP projesinin oldukça kapsamlı bir proje olduğu ve zamanla uygulama alanlarının artacağı görülmüştür. Ayrıca söz konusu proje, çevrenin korunmasına yönelik olarak yeni arayışlar içerisinde bulunan yerel yönetimler ve özellikle belediyeler açısından yol gösterici bir proje olarak dikkate alınabilir. Ancak her projede olduğu gibi bu tür projelerin başarılı olabilmesi, ilgililerin/paydaşların daha duyarlı olmasını gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Konya, Selçuklu Belediyesi, Çevre, Selkap
Çalışmanın Türü: Araştırma

ABSTRACT

In this study, the municipal district of Konya Seljuk, which has to take service to have population more than many provinces of Turkey, policies for the protection of the environment have been addressed. The policy of SELKAP project (Seljuk City Resource Allocation in Project) is examined, particularly with solid waste management of packaging waste management and application results of the application form have been analyzed.

Increasing environmental pollution come back to the people with boomerang effect both as health problems and economic losses. Man's production capacity is limited to the sustainability of natural systems. In fact, scientific and technological developments may lead to harmful consequences for the environment which is extremely expressed by George Perkins Marsh in 1864 in his work, "Man and Nature". Studies such as Malthus's population, Rachel Carson's "Silent Spring", The Tragedy of the Commons by Garrett Hardin are the ones on environmental protection and the creation of environmental awareness in society in the direction of the have put forward are working.

Come into prominence of urbanization each passing day, rural-urban migration of the population of people living in urban areas as well as the expectations for increasing the quality of life, dragging the local governments to the new local governments are dragging to the new quests. Today, as a local governing body, municipalities have been observed in lots of studies in many different areas to protect the environment and to prevent environmental pollution. If these are desired to stated in main topics; increasing the quality of air, better managing the water resources, conserving the quality of soil, recovering the flora and fauna, solid waste management and recycling, noise pollution, prevention of municipal issues such as new access to the expansions.

Population growth, rising living standards, technological development and the amount of solid waste the city to become parallel and variations are increasing with each passing day. The negative effects of these wastes to nature have become a major environmental problem. Depending on the changes in consumption habits of people solid wastes in plastic, glass, paper-cardboard can be recycled, such as the amount or nature of the waste is increasing day by day. This article about an important place in solid waste in a healthy way of assessing whether the recovery of natural resources conservation, energy savings and economic reasons have become mandatory.

In addition, the industrial revolution and urbanization, as well as excessive consumption of unconscious behavior of today's environmental problems were uncovered. The environment for sustainable development is an important location. Differences between countries, although some protection of ecological values in recent years one of the most controversial issue has become. This discussion of the sensitivity of people to the environment increases, the sensitivity of the new developments in the political field constituted. Came to power through elections in particular mechanisms for environmental management units in order to meet social needs must develop new policies. In the countries increased environmental awareness, with impact of internal and external dynamics rapid increases seen in political organizations.

Political evolutions for the protection of the environment, under the concept of political ecology are tried to explain. Political ecology, natural and man by the hand out of all the problems relating to the environment, the organizations in the struggle for power by successful efforts to contain to be politicized. Another perspective of political ecology, political organizations came to power by elections, the electoral process to be successful in what kind of policy was made for environmental issues are addressed. Social awareness in environmental issues in developed countries where per job with general local government elections to produce

* Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi

new policies are having. As an aspect of political ecology in the near future agenda of the debate seems to be busy. This discussion focuses on particular functions of local government and local governments in this process are to establish new missions.

Local governments perform the control and service duties about all issues that may lead environmental pollution. Of these, particularly the municipalities, waste pollution, waste water pollution, air pollution, parks and green spaces and the installation of the protection, visual pollution, noise pollution and other types of pollution control will do this with are trying to solve problems.

The actualizing successfully of the resource allocation projects which are enter in to force by municipalities primarily to perform the effective implementation of legislation and public awareness about solid waste and recycling needs. People do not adopt the execution of applications is quite difficult.

In this context, solid waste and recycling issues by giving weight to practical training, the studies about recovery must extend. Bureaucratic obstacles to be faced by the municipality must remove and the municipality for such applications should be encouraged. In addition, legislation to punish those who acted against the interests of effective implementation of the legislation is necessary.

On the other hand, as well as seasonal difficulties of transport and route issues to be reviewed frequently, the system effectively and efficiently carried out for the establishment of the related units, the necessary equipment and machinery for the receipt of municipal sources of problems to be solved is of great importance. Through the channel of the Municipal Association, solid waste disposal facilities should be provided in association canceled for regional solutions.

Made an extensive review of the project is SELKAP projects and timing of application areas will increase was seen. In addition, this project can be considered as a leading project to local governments and especially municipalities that have new searches for the protection of the environment. However, as with any project, relevant parties/stakeholders need to be more sensitive to be successful such projects.

Keywords: Local Governments, Konya, Seljuk Municipality, Environment, Selkap

The type of research: Research

GİRİŞ

Doğa-insan ilişkileri genel olarak arkaik toplumlar, siyasal toplumlar ve modern toplumlar olarak üç grup altında toplanmaktadır. Modern toplum, yaygın kentleşme, ileri teknoloji ve sanayileşme ile birlikte diğer toplumsal yapılardan önemli şekilde ayrılmaktadır. Liberal bir toplumsal modeli ifade eden bu yapının en önemli farkı, modern tekniklerin kullanımıyla üretimde ve tüketimde büyük bir artışın sağlanmasıdır. Ancak bu tüketim artışı, doğanın üretim kapasitesini dikkate almayan bir noktaya ulaşmıştır. Bugün hava, toprak, su gibi çevre değerlerinde yaşanan kirlilik bu anlayışı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Artan çevre kirliliği *bumerang etkisi* ile insanlara hem sağlık sorunu hem de ekonomik kayıp olarak geri gelmektedir. İnsanın üretim kapasitesi doğal sistemin sürdürülebilirliği ile sınırlıdır. Aslında bilimsel ve teknolojik gelişmelerin çevre için son derece zararlı sonuçlara yol açabileceği George Perkins Marsh tarafından “*İnsan ve Doğa*” adlı çalışmasıyla 1864 yılında dile getirilmiştir. Malthus’un nüfus üzerine yapmış olduğu çalışması, Rachel Carson’un “*Sessiz İlkbahar*”, Garrett Hardin’in “*Ortak Varlıkların Tragedisi*” gibi çalışmalar, çevrenin korunması ve toplumda çevre bilincinin oluşması yönünde ortaya konmuş çalışmalardır (Turgut, 2001: 10).

Dünya nüfusunun 9 milyara doğru yaklaştığı bir dönemde artan tarım alanlarının ve su kaynaklarının, sanayileşmenin ve kentleşmenin etkilerinden korunması yönünde son yıllarda önemli gelişmeler olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın ilkeleri, ekonomik ve toplumsal alanda kendisini göstermeye başlamıştır. Hem kentsel alanda hem de kırsal alanda mekanın yaşamsal alanı olumlu yönde etkilemesinin devamı için arıtma ve ayrıştırma sistemlerinin kurulması gibi önlemler alınmaktadır.

Diğer taraftan kamunun ekonomi içerisindeki rolü sürekli olarak tartışma konusu olmuş, özellikle 1980’li yıllardan itibaren hemen hemen her alanda özelleştirme eksenli politikalarla kamunun ekonomik faaliyetlerden uzaklaştırılmasına yol açmıştır. Ancak bu süreçte, küreselleşme hareketlerine ve toplumların tüketime yönelik yeni yaşam tarzlarına bağlı olarak ülkeler yeni sorunlarla karşı karşıya gelmişlerdir. Genellikle çevre eksenli olarak ortaya çıkan bu sorunlarla birlikte tartışmalar çevrenin korunmasına odaklanmıştır. Geline nokta çevrenin korunmasına yönelik olarak yerel yönetimlere çeşitli sorumluluklar yüklenmiş ve yerel yönetimler içerisinde de özellikle belediyeler önemli görevler üstlenmişlerdir.

Kentleşmenin her geçen gün önem kazanması, kırsal nüfusun kentlere göç etmesinin yanı sıra kentlerde yaşayan insanların yaşam kalitelerinin artırılmasına yönelik beklentileri, yerel yönetimleri yeni arayışlara sürüklemektedir (Kılıç, 2008: 212–214; Saran, 2004: 282–283). Günümüzde bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin çevrenin korunmasına ve çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik olarak çok farklı alanlarda çalışmalarda buldukları gözlemlenmektedir. Bunlar ana başlıklar altında ifade edilmek istenirse; hava

kalitesinin artırılması, su kaynaklarının daha iyi yönetilmesi, toprağın kalitesinin korunması, flora ve faunaların iyileştirilmesi, katı atıkların yönetimi ve yeniden kazanımı, gürültü kirliliğinin önlenmesi gibi konularda belediyeler yeni açılımlar gerçekleştirmektedirler (Jamali, 2007: 295).

Bu çalışmamızda öncelikli olarak Türkiye’de yerel yönetimler konusu ele alınacaktır. Yerel yönetimlere ilişkin tanımsal ve kavramsal açıklamalardan sonra Türkiye’deki birçok ilin nüfusundan fazla bir nüfusa hizmet götürmek zorunda olan Konya ili Selçuklu ilçesi belediyesinin çevrenin korunmasına yönelik politikaları üzerinde durulacaktır. Söz konusu politikalar SELKAP (Selçuklu Belediyesi Kaynağından Ayırma Projesi) çerçevesinde uygulamaya konulan politikalar incelenecektir. Bu politikalarla özellikle katı atık yönetimi ile ambalaj atıkları yönetiminin uygulama şekli ve uygulama sonuçları analiz edilecektir.

TÜRKİYE’DE BELEDİYELER VE KATI ATIKLAR

Yerel yönetimler devlet sınırları içerisinde yerleşmiş insan topluluklarının ortak ve yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hukuk düzeni içerisinde oluşturulmuş yasal kurumlardır (Nadaroğlu ve Varcan, 1995: 3; Kapucu, 2003: 299). Bunlar, il özel idareleri, belediyeler ve köylerdir. Ayrıca bu hukuki, yasal düzenlemelerin yanı sıra kamusal kurumlar olarak organize edilen yerel yönetimlerin günümüzde ekonomik fonksiyonları da ön plana çıkmaya başlamıştır (Saran, 2004: 285–286).

Türkiye’deki yerel yönetimler 1839’daki Tanzimat Fermanı’nı izleyen dönemde kurulmaya çalışılmış ve esas olarak 1854’deki Kırım Savaşı sonrası kurulmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’deki yerel yönetimlerin geçmişi batılı ülkelere kıyaslandığında oldukça yenidir. Genel olarak yerel yönetimden hukuki niteliğe sahip kuruluşlar anlaşılmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin en önemli özellikleri; kamu tüzel kişiliğine sahip olmaları ve seçimle iş başına gelmeleridir (Nadaroğlu ve Varcan, 1995: 144).

Cumhuriyet dönemine kadar günümüzdeki anlamda bir yerel yönetim yapılanması oluşturulamamıştır. Diğer bir ifadeyle yerel hizmetler, bireyin içinde yer aldığı, sorumluluğu paylaştığı, hatta bizzat yönetime katıldığı özerk birimlerce yapılamamıştır. Burada şüphesiz merkezi yönetim anlayışının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Adeta hazır konulmuş, her şey merkezi yönetimden beklenilmiştir.

Ülkeler arasında bir takım farklılıklar olmakla birlikte son yıllarda ekolojik değerlerin korunması, en çok tartışılan konulardan birisi haline gelmiştir. Bu tartışmalar insanların çevreye olan duyarlılıklarını artırmakta, bu duyarlılık siyasal alanda da yeni gelişmeleri meydana getirmektedir. Özellikle seçim mekanizmaları aracılığıyla iktidara gelen yönetim birimleri çevreye yönelik toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla yeni politikalar geliştirmek zorundadırlar. İç ve dış dinamiklerin etkisiyle çevresel duyarlılığın arttığı ülkelerde siyasal örgütlenmelerde de hızlı artışlar görülmektedir.

Çevrenin korunmasına yönelik siyasal açılımlar, siyasal ekoloji kavramı altında açıklanmaya çalışılmaktadır. *Siyasal ekoloji*, doğal ve insan elinden çıkmış çevreye ilişkin bütün sorunların, iktidar mücadelesinde olan örgütler tarafından başarılı olmak amacıyla politize edilmesi gayretlerini içermektedir. Diğer bir bakış açısıyla siyasal ekoloji seçimle iktidara gelen siyasal örgütlerin, seçim sürecinde başarılı olmak için çevre sorunlarına yönelik ne tür politikalar ürettiklerini ele almaktadır (TÇV, 2009).

Siyasal ekolojinin bir boyutu olarak ortaya çıkan çevrenin korunması çabaları günümüzde özellikle seçimle iş başına gelen yerel yönetimler açısından bir sorumluluk alanı haline gelmiştir. Yerel yönetimler içerisinde yer alan belediyelerin siyasal ekoloji ekseninde görev alanları ve sorumlulukları, diğer bir ifadeyle çevreye yönelik fonksiyonları her geçen gün daha da artmaktadır.

1. Yasal Dayanak

Anayasamızın “*Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması*” başlıklı 56. maddesinde aynen,

—Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

—Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

—Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

—Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

—Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir, denilmektedir.

Bu bağlamda 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2. maddesine göre katı atık, üreticisi tarafından atılmak istenen ve toplumun huzuru ile özellikle çevrenin korunması bakımından, düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gereken katı atık maddeleri ifade etmektedir. Ayrıca, Çevre Kanununun “Çevre Korunmasına İlişkin Önlemler ve Yasaklar” başlıklı 3. bölümünde yer alan “Kirlenme yasağı” başlıklı 8. maddesinde,

“Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır”, denilmektedir.

Yine adı geçen Kanunun 11. maddesinde,

“Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler evsel katı atık bertaraf tesislerini kurmak, kurdurmak, işletmek veya işletmekle yükümlüdürler. Bu hizmetten yararlanan ve/veya yararlanacaklar, sorumlu yönetimlerin yapacağı yatırım, işletme, bakım, onarım ve ıslah harcamalarına katılmakla yükümlüdür. Bu hizmetten yararlananlardan, belediye meclisince belirlenecek tarife göre katı atık toplama, taşıma ve bertaraf ücreti alınır. Bu fıkra uyarınca tahsil edilen ücretler, katı atıkla ilgili hizmetler dışında kullanılamaz”, denilmektedir.

Çevrenin korunmasına yönelik olarak yerel yönetimler tarafından uygulamaya konulacak olan politikalar, yerel yönetimlerin kendi meclis kararlarının yanı sıra aşağıda yer alan yasal düzenlemelere göre belirlenmektedir (Neyim, 2009):

—14.04.1930 tarih ve 1580 sayılı Belediyeler Kanunu: Bu kanunda nüfusu 2000 üzerinde olan yerleşim birimlerinde Belediye kurulması öngörülmektedir. Evsel nitelikli katı atıkların toplanması, geri kazanılması, depolanması ile sokak ve cadde temizliği görevleri bu Kanun vasıtasıyla belediyelere verilmiştir.

—06.05.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu: Bu kanunda evsel atıkların toplanmasına ve depolanmasına, halk sağlığının korunması için gerekli önlemlerin alınması hususunda kamu kuruluşları ve belediyeler arasında görev ve yetki dağılımına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

—11.08.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu: Bu kanun bir çerçeve yasa olup, çevre koruma konusunda kurallar ve idari organizasyonda düzenlemeler getirmekte, aynı zamanda çevrenin korunmasına yönelik yönetmeliklerin çıkartılması yetkisi verilmektedir.

—09.07.1984 tarih ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu: Bu Kanun ile Büyükşehir Belediyeleri kurulması düzenlenerek, düzenli katı atık depolama tesislerinin ve atık işleme tesislerinin kurulması ve işletilmesi yetkileri Büyükşehir belediyelerine verilmiştir. Buna karşın evsel katı atıkların toplanması ve bertaraf tesislerine taşınmasına ilişkin hizmetler ilçe belediyelerinin sorumluluğu altındadır.

—15.07.1993 tarih ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu: Bu kanunda yerel hizmetler karşılığında alınacak ücretler ve vergi gelirleri düzenlenmektedir.

—04.07.1993 tarih ve 3914 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun: Bu Kanunda Belediyelerin “Çevre Temizlik Vergisi” toplamalarına imkan sağlanmıştır.

Yukarıda belirtilen yasal düzenlemelerin yanı sıra, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5272 sayılı Belediye Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 26562 sayılı Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği ve 20814 sayılı Katı Atıkların Kontrolü Yönetmelikleri vasıtasıyla çevrenin korunması ve katı atıkların yönetilmesi hususlarında düzenlemeler yapılmıştır.

2. Belediyeler ve Çevreye Yönelik Denetimleri

Yerel yönetimler çevre kirliliğine yol açabilecek bütün konularda denetim ve hizmet görevlerini yerine getirmektedirler. Bunlardan özellikle belediyeler; çöp kirliliği, atık su kirliliği, hava kirliliği, park ve yeşil alanların yapılması ve korunması, görüntü kirliliği, gürültü kirliliği ve diğer kirlilik türlerinde yapacakları denetimlerle bu sorunları çözmeye çalışmaktadırlar (TÇV, 2003).

Katı Atık (Çöp) Kirliliği: Çöplerin poşet içinde çıkarılmaması, gelişi güzel çevreye atılması, düzensiz toplanması, konteynır (büyük çöp toplama kapları) ve çöp kutularının yetersizliği veya aşırı doldurulmuş olması, bina kapı önlerinin ve kaldırımların kullanıcıları tarafından temiz tutulmaması, yolların temizliğinin ilgili belediye tarafından yapılmaması, tehlikeli ve tıbbi atıkların uygun şekilde toplanmaması, gideriminin

sağlanmaması, geri kazanım projelerinin aktif olarak sürdürülmemesi katı atık kirliliği olarak nitelendirilmektedir.

Atık Su Kirliliği: Evsel ve endüstriyel atık suların doğrudan dere, nehir, göl, deniz veya toprağa verilmesi atık su kirliliğine neden olmaktadır. Ayrıca, arıtma tesisi olmadan çalışan sanayi tesisleri ile arıtma tesisleri düzenli olarak çalışmayan tesisler, evsel kaynaklı deterjanlı suların, balkon ve teras giderlerinin kanalizasyona bağlı olmadan doğrudan cadde ve sokaklara verilmesi atık su kirliliğinin birer örneğidir.

Hava Kirliliği: Bacalardan yoğun duman çıkması, kalitesiz ve kaçak yakıt kullanımı, piyasaya sunulan kömürlerin açıkta (torbasız) satılıyor olması, yakıt olarak çöp her türlü atık ve artığın yakılması, işyerlerinden kaynaklanabilecek her türlü gaz atıklar, araçlardan kaynaklanan egzoz gazları vb. havanın kirlenmesine neden oluşturmaktadır.

Park ve Yeşil Alan Sorunları: Mevcut ve oluşturulacak park ve yeşil alanların, ormanların korunmaması, bitkilerin, çocuk oyun aletlerinin, şehir mobilyalarının, spor sahalarının tahrip edilmesi ve benzeri eylemlerin takibi ile bu kamu hizmetine ayrılan sahaların ağaçlandırılmaması çiçeklendirilmemesi ve temizlenmemesi park ve yeşil alanların korunmasına yönelik sorunlardır.

Görüntü Kirliliği: Sıvanmamış ya da boyası eskimiş dış cephesi kirli binalar, bakımsız bina bahçeleri, tahrip edilmiş yıpranmış bahçe duvarları, bakımsız veya bozuk bahçe korkulukları, bina balkonlarına konan kirlilik yapacak her türlü malzeme, bina cephesine konan farklı şekil, boyut ve renklerdeki her türlü ilan ve reklam tabelaları, kaldırımlara konan ışıklı ve ışısız reklam panoları, kaldırımlardaki fiziki bozulmalar ve kaldırım ışgalleri görüntü kirliliği meydana getirmektedir.

Gürültü Kirliliği: Konutlardan, işyerleri ve sanayiden, trafikten kaynaklanan insan ruh ve beden sağlığını bozan her türlü düzensiz sesler (ses yükseltici cihazlarla satış yapılması, yüksek sesle müzik çalınması, makine gürültüleri) gürültü kirliliğine neden olmaktadır.

Diğer Kirlilikler: Yukarıda sayılmayan ve yaşanan bölgenin özelliklerine göre ortaya çıkan kirlilikler diğer kirlilikler başlığı altında ele alınabilir.

3. Belediyeler ve Kaynağından Ayrı Toplama

Kentleşme ve toplumsal refahın artmasına bağlı olarak tüketimin artması çok sayıda atığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Evsel atıklar, bahçe atıkları, maden atıkları ve sanayi atıkları söz konusu atıkların başında gelmektedir. Bundan 40 yıl önce kişi başına yaklaşık 1,5 kg olan katı atık miktarı günümüzde yaklaşık 2,5 kg.a çıkmıştır. Buradaki temel sorun her geçen gün hızla artan söz konusu atıkların yeniden nasıl ekonomiye kazandırılacağıdır (Soysal, 2007: 89).

Kaynağından ayrı toplama katı atık yönetimini gerektirmektedir. Katı atıkların toplanması, taşınması ve çeşitli yöntemlerle yok edilmesine katı atık yönetimi denilmektedir. Katı atık yönetimi özelliği itibarıyla atıkların kaynağında en aza indirilmesini amaçlayan bir yönetim planıdır. Bu konuda çıkarılan 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile katı atıkların yönetimi konusunda belediyeler görevlendirilmiştir. Belediyeler katı atıkların korunması hususunda çıkarılan yasal mevzuatlara uymakla yükümlüdürler (Soysal, 2007: 90).

Katı atıklar içerisinde en önemli payı ambalaj atıkları almaktadır. Ambalaj atıkları cam, plastik, metal, kâğıt ve kompozit gibi malzemelerden imal edildiğinden geri dönüşebilir nitelikteki atıklardır. Geri dönüştürülen ambalaj atıkları genellikle üretime sokularak ikincil hammadde olarak kullanılmaktadır. Ambalaj atıklarının geri dönüştürülebilmesi için gelişmiş ülkelerde olduğu gibi kaynağında çöpten ayrı olarak toplanması ve temiz bir şekilde geri dönüşüm endüstrisine ulaştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda ambalaj atıklarının oluştuğu yerde atığı üreten tarafından temiz ve sağlıklı bir şekilde çöpten ayrı bir torba veya kutu içinde biriktirilmesi gerekmektedir. Biriktirilen bu atıkların belediye tarafından çöpten ayrı olarak temiz ve düzenli bir şekilde toplanıp, ayırma tesisine ulaştırılması, burada türlerine göre ayrılarak ilgili geri dönüşüm endüstrisine sevk edilmesi çalışmalarının tümüne *kaynağında ayrı toplama uygulaması* adı verilmektedir. Kaynağında ayrı toplama uygulamaları ile ambalaj atıkları, çöpten ayrı, temiz, verimli, sağlıklı ve hijyenik olarak toplanmaktadır. “Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği” ile kaynağında ayrı toplama uygulamalarını hayata geçirme görevi çöp toplama hizmetine paralel olarak ilçe belediyelere verilmiştir (Çevko, 2009a).

Katı atıkların toplanmasına ilişkin olarak hayata geçirilen yasal düzenlemeler çerçevesinde son yıllarda önemli gelişmeler kaydedilmiş ve belediyeler öncülüğünde bir değişim süreci başlatılmıştır. 2008 yılında Türkiye’de belediyeler tarafından 414.000 ton ambalaj atığı toplanarak geri dönüşümü sağlanmıştır. Toplanan atıklar içindeki cam, plastik, alüminyum malzemelerin üretimde yeniden kullanılması sayesinde tahmini olarak 200.000 metre küp petrol tasarruf edilmiştir. Yine 2008 yılında toplanan atık kağıt ve kartonların geri dönüştürülmesi sonucu bir taraftan kağıt/karton üretiminde 4.750.000 metreküp su tasarruf edilmesine imkan sağlarken, diğer taraftan 3.360.000 adet ağacın kesilmesini önlenmiştir. Ayrıca 414.000 ton ambalaj atığının toplanması sonucu 2.500.000 metreküp hacminde çöp depolama sahasından tasarruf edilmiştir (Çevko, 2009b).

Diğer taraftan geri kazanıma bağlı olarak aşağıdaki faydalar elde edilebilmektedir (Selçuklu Belediyesi, 2009):

- Doğal kaynakların tahrip edilmesi engellenmekte,
- Cam, metal, plastik, kağıt, karton vb. maddeler kullanılarak ham madde tüketimi azaltılabilmekte,
- Geri kazanım atıklarının özelliklerinden yararlanılarak içindeki bileşenleri fiziksel, kimyasal veya biyokimyasal yöntemlerle başka ürünlere veya enerjiye çevrilebilmekte,
- Ekonomiye katkı sağlanmakta,
- Yeni istihdam alanları yaratılmakta,
- Katı atık depolama alanlarına giden atık miktarı azaltılmakta ve bu alanların kullanım ömrü artırılabilmektedir.

Geri kazanımın gerçekleştirilmesi halinde;

- 1ton plastik atık geri dönüşümünden 14000 kWh enerji tasarrufu sağlanmaktadır.
- 1 ton cam atık geri dönüşümü sonucunda 100 litre benzin tasarrufu sağlanmaktadır.
- 1 ton metal atığın geri dönüşümü sonucu 1300 kg ham madde tasarrufu sağlanmaktadır.
- 1 ton beyaz kağıt 16 adet çam ağacının, 1 ton gazete kağıdı 8 adet çam ağacının kesilmesini önlemekte ve 85 metre karelik ormanı korumaktadır. Böylelikle toplamda 80.000.000 yetişmiş çam ağacı korunmaktadır.
- İnsanın yaşamı boyunca ürettiği çöp, ağırlığının yaklaşık 600 katıdır.
- Çöpün hacimsel olarak yaklaşık 1/3’ü ambalaj atıklarıdır.
- Bir cam şişe doğada 4000 yıl, plastik 1000 yılda yok olmaktadır.

4. Belediyelerin Çevre Kirliliğine Yönelik Politikalarının Finansmanı

Belediyeler açısından çevre kirliliğini önlemeye yönelik politikalarının başarılı olabilmesi için yapacakları harcamalarının finansmanı oldukça önemlidir. Belediyeler kendi bütçelerinin yanı sıra aşağıdaki finansman kaynaklarından da faydalanmaktadır:

- İl Özel İdaresi Bütçesi
- Ekolojik vergilerden yerel yönetimlere ayrılan paylar
- Mesleki kuruluş imkanları
- Gönüllü kuruluşlar (Dernek ve Vakıfların imkanları)
- Özel hukuk tüzel kişilerin imkanları (sponsorluk)
- Gönüllülerin / Hayırseverlerin bağış ve yardımları

Yukarıdaki kamu kurum ve kuruluşları bütçelerinde yer almış olan çevre, kültür, sanat ve turizm gibi hizmet dallarına konulmuş olan ödenekler, çevre kirliliğini önlemeye yönelik politikaların finansmanında kullanılabilmektedir. Burada kurumlar arası işbirlikleri, politikaların başarısı açısından oldukça önemlidir.

BİR YEREL YÖNETİM BİRİMİ OLARAK SELÇUKLU BELEDİYESİ VE SELKAP

1. Selçuklu İlçesi ve Selçuklu Belediyesi

Selçuklu ilçesi 20.06.1987 tarih ve 3399 sayılı kanunla kurulmuştur. Adını Selçuklulardan alan ilçe nüfus ve gelişmişlik açısından 331.845 kişilik nüfusuyla Konya’nın en büyük merkez ilçesi konumundadır. Şehirleşme oranının %80’in üzerinde olduğu ilçe, nüfusu hızlı artan bir yerleşim birimidir. Gelişmişlik açısından Türkiye’de 9. sırada yer alan Selçuklu ilçesi, Konya’daki GSYİH’nın yani üretimin % 25’ini gerçekleştirmektedir.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Selçuklu Belediyesi, oldukça geniş bir nüfusa hizmet götürmekte ve oldukça geniş bir alanda belediyeçilik hizmetleri gerçekleştirmektedir. Yaklaşık **450.000** kişiye hizmet götürmek zorunda olan Selçuklu Belediyesinin hizmet alanları içerisinde; 86.395 konut, 72 ilköğretim okulu, 31 lise, 1 üniversite, 26.678 adet işyeri, 2 adet 5 yıldızlı, 5 adet 4 yıldızlı, 3 adet 3 yıldızlı olmak üzere toplam 17 adet otel, genel müdürlük seviyesinde birçok kamu kurum ve kuruluşu bulunmaktadır. Ayrıca organize sanayi alanları, sanayi siteleri ve 5 adet büyük alışveriş merkezi bulunmaktadır. İlçe genelinde günde ortalama 409 ton çöp toplanmaktadır.

2. Selçuklu Belediyesi Kaynağından Ayırma Projesi (SELKAP)

Projenin Amacı ve Kapsamı

Hızlı nüfus artışı, teknolojik gelişmeler ve yaşam standartlarının yükselmesiyle ortaya çıkan çevre kirliliğinin kontrol altına alınması ve nihayetinde azaltılması günümüzde önemli sorunlardan birisi haline gelmiştir.

Bu nedenle Selçuklu Belediyesi tarafından çöp olarak tanımlanan atıkların geri dönüşümünün sağlanması amacıyla kısaca SELKAP olarak adlandırılan bir proje yürürlüğe konulmuştur. Bu projeye ilçe sınırları içerisinde yer alan konutlar, alışveriş merkezleri, okullar, kamu kurum ve kuruluşları, oteller vb. tüm alanlardan toplanan atıkların ayrıştırılması ve bu politikanın sürdürülebilir hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Projenin Hedefleri

SELKAP projesinin hedefleri şunlardır (Selçuklu Belediyesi, 2009):

—İdari, teknik, hukuki, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel amaçları kullanarak doğal ve yapay çevre unsurlarının sürdürülebilir kullanımını ve gelişmesini sağlamak üzere yerel, bölgesel, ulusal ve kültürel düzeyde belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını sağlamak.

—Çevreye duyarlı sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek odaları, gönüllüler ve ilgili kamu kurumları ile ortaklaşa projeler yürüterek, yaşadığımız kente sahip çıkmak, yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine daha fazla kesimin katılmasını sağlamak, kentlilik bilincini ve kültürünü geliştirmek.

—Çevre bilincini geliştirmek amacıyla; görsel yönlü bir eğitim merkezi oluşturmak, çevreyle ilgili yararlı bilgilerin bulunduğu çevre el broşürü hazırlamak, Selçuklu İlçe sınırları içerisindeki tüm okullarda ve sitelerde geri kazanılabilir ambalaj atıkları için geri dönüşüm kutuları ve kumbaralarını koymak.

—Geri kazanılabilir ambalaj atıklarının(cam, metal, plastik, kağıt-karton vs.) çevreye zarar verecek şekilde alıcı ortama verilmesinin önlenmesi.

—Projeyi yaygınlaştırmak için projenin uygulanacağı yeni bölgelerin tespit edilmesi.

—Proje kapsamında eğitilen çalışma gruplarındaki uzmanların, bu bölgedeki apartman ve site yöneticilerinin ambalaj atıklarının biriktirilmesi ve toplanması konusunda eğitilmesi.

—Cam, metal, plastik, kağıt-karton gibi geri kazanılabilir atıkların kaynağında ayrı toplanmasını sağlamak için, apartman yöneticilerine ve görevlilerine farklı renklerde çöp poşetlerinin dağıtılması.

—Selçuklu sınırları içindeki tüm okullara geri kazanılabilir ambalaj atıkları için geri dönüşüm kutuları ve kumbaralarının konulması.

—Selçuklu ilçesi içerisinde bu uygulamanın pilot bölgelerden başlamak suretiyle bölgenin genişletilmesi ve hazırlanacak bir program dahilinde tüm ilçe geneline yayılması.

Kaynaktan Ayırmanın ve Geri Kazanımın Önemi

Nüfus artışı, yaşam standartlarının yükselmesi, teknolojik gelişme ve kentleşmeye paralel olarak katı atıkların miktar ve çeşitleri her geçen gün artmaktadır. Bu atıkların doğaya olan olumsuz etkileri önemli bir çevre sorunu haline gelmiştir. İnsanların tüketim alışkanlıklarındaki değişmelere bağlı olarak katı atıkların içindeki plastik, cam, kağıt-karton, metal v.b. geri kazanılabilir nitelikteki atıkların miktarı da gün geçtikçe artmaktadır. Katı atıklar içinde önemli yer tutan bu maddelerin sağlıklı bir şekilde geri kazanılıp değerlendirilmesi; doğal kaynakların korunması, enerji tasarrufu ve ekonomik sebeplerden dolayı zorunlu hale gelmiştir.

Atıkların ayrı ayrı toplanarak geri kazanılması ve tekrar kullanılması, ülkeler açısından bir zorunluluk haline gelmiştir. Katı atıklar içerisindeki kağıt-karton, plastik, cam, metal gibi değerlendirilebilir nitelikteki atıkların; fiziksel, kimyasal veya biyokimyasal yöntemlerle çeşitli işlemlerden geçirilerek yeni bir hammadde olarak değerlendirilmesine **geri kazanım** denilmektedir. Atıkların bu işlemlerden geçirildikten sonra hammadde olarak üretim sürecine sokulmaları sonucu kağıt, plastik, şişe gibi yeni bir maddeye dönüştürülmelerine ise **geri dönüşüm** denilmektedir.

Geri dönüştürülebilir nitelikteki bu atıklar, normal çöple karıştığında bu malzemelerden üretilen ikincil malzemeler çok daha düşük nitelikte olmaktadır. Bu atıkları değerlendirebilmek için, atıkların mümkün olduğu kadar düzgün bir şekilde ayrıştırılması gerekmektedir. Bu nedenle atıkları kaynağında ayrıştırmanın önemi büyüktür.

Tablo-1'de Türkiye'de katı atıklara ilişkin bazı istatistiki bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Türkiye İstatistik Kurumu Çevre Göstergesi (2000–2005)

Gösterge	Birim	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Yaratılan Katı Atık Miktarı	Kg/kişi-yıl	-	455	448	460	411	-
Kişi Başı Katı Atık Miktarı	Kg/kişi-gün	-	1.31	1.34	1.38	1.34	-

Kaynak: Selçuklu Belediyesi, 2009.

Tablo-1'de yer alan bilgilerden de anlaşılacağı üzere kişi başına günde ortalama 1.0–2.0 kg çöp ortaya çıkmakta ve bu rakam her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle özellikle katı atıkların yeniden değerlendirilmesi, iktisadi açıdan günümüzde çok daha önemli bir hale gelmiştir.

Ayrıştırılarak Toplanan Atık Türleri

Kağıt ve Kartonlar; gazete ve dergiler, karton içecek (süt, meyve suyu gibi) kutuları, mukavva kutular, kağıt torbalar, kağıt ve karton ambalajlar, kullanılmış defter ve kitaplar, vb.

Camlar; su ve meşrubat şişeleri, reçel, konserve, sos kavanozları, bardak, sürahi, vb.

Metaller; metal içecek kutuları, konserve ve salça kutuları, yağ tenekeleri ve diğer tenekeler, mutfak gereçleri vb.

Plastikler; su ve meşrubat ambalajları, sıvı yağ ambalajları, şampuan ve deterjan kutuları, kullanılmış plastik ev eşyaları, yoğurt ve margarin kapları, plastik bidonlarıdır.

SELKAP Projesinin Paydaşları

Selçuklu Belediyesi tarafından hayata geçirilen SELKAP projesinin paydaşları şunlardır;

—Selçuklu Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü

—Selçuk Üniversitesi

—Selçuklu Kaymakamlığı

—Selçuklu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

—Konya İl Çevre ve Orman Müdürlüğü

—Selçuklu İlçe Müftülüğü

—Sivil Toplum Örgütleri (Tema, Gönüllü Kuruluşlar, Sendikalar, Odalar vb.) ve

—İl Özel İdaresidir.

Ayrıştırılan Malzemelerin Değerlendirilmesi

SELKAP projesi kapsamında toplanan tüm katı atıklar Çevre ve Orman Bakanlığından lisanslı geri dönüşüm tesislerine satılacaktır. Ambalaj atıklarının ayrıştırılması için “Ambalaj Atıkları Ayrırma Tesis” leri kurulacaktır. Tesislerin kurulması ve işletimini “Toplayıcı Firma” gerçekleştirecektir.

Kurulacak ayırma tesislerinde geri kazanılabilir atıklar cinslerine göre 13 gruba ayrılacaktır. *Bunlar*; beyaz kağıt, gazete kağıdı, karton, PET (su ve meşrubat şişeleri vb.), PE (deterjan ve şampuan şişeleri gibi renkli plastikler), PS (yoğurt ve margarin kapları), poşet, PVC, lamine karton, renkli cam, renksiz cam, teneke ve alüminyumdur.

Katı Atık Toplama Güzergâhının Tespiti

Proje kapsamında Selçuklu belediyesi mücavir sınırları içerisinde bulunan tüm mahalleler gruplandırılmış ve toplam 44 adet katı atık toplama güzergâhı belirlenmiştir. Ayrıca, daha önce dağınık halde bulunan mıntıklar harita üzerine yerleştirilerek, yeni düzenlemeler yapılmıştır.

3. SELKAP Projesinin Bir Boyutu Olarak Katı Atık Yönetimi

İnsan ve hayvan aktiviteleri sonucu oluşan üreticisi tarafından atılmak istenen ve toplumun huzuru ile özellikle çevrenin korunması bakımından, düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gereken her türlü madde **katı atık** olarak tanımlanmaktadır.

Endüstri devrimi ile birlikte insanların tüketim davranışları değişmiş ve katı atık miktarları artmaya başlamıştır. Katı atık miktarının azaltılması günümüzde önemli bir sorun haline gelmiş ve bunu azaltmanın en iyi yöntemi hammadde tüketiminin sınırlanması ve/veya atık maddelerin geri kazanımının ve yeniden kullanımının gerçekleştirilmesidir.

Yapılan tüm tartışmalar “Kirliliğin Kaynağında Önlenmesi” konusuna odaklanmaktadır. Kirliliğin oluşmasından sonra bertaraf etmek için yapılacak harcamaların ve yatırımların maliyeti son derece yüksektir. Kirliliği kaynağında önlemek ve yatırım esnasında çevresel önlemler almak hem daha ucuza mal olmakta, hem de üretilen malların sosyal kitleler üzerinde çevreye duyarlı olumlu etkisi oluşturulmaktadır.

Türkiye’de önemli çevre problemi haline gelen katı atıkların toplanması, taşınması ve bertarafı konusundaki problemleri çözmek amacıyla 14/03/1991 ve 20814 sayılı resmi gazetede yayımlanan “Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği”, aynı zamanda ambalaj atıklarının geri toplama ve kazanım çalışmalarının da yasal temelini oluşturmaktadır. Öte yandan Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde 25/04/2002 tarihinde yapılan değişiklikle yönetmelik kapsamındaki ambalaj atıklarını yükümlülük verilen üreticiler ve piyasaya sürenler adına toplamak ve geri kazanmak isteyen işletmelere, çevre ve orman bakanlığı tarafından ön lisans ve lisans alma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca AB Müktesebatına uyum çalışmaları çerçevesinde; Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, 24/06/2007 tarih ve 26562 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu yönetmelik, kullanılan malzemeye (plastik, metal, cam, kağıt-karton, kompozit vb.) ve kaynağına (evsel, endüstriyel, ticari, işyeri vb.) bakılmaksızın ülke içinde piyasaya sürülen bütün ambalajları ve ambalaj atıklarını kapsamaktadır.

Bu yasal düzenlemeler çerçevesinde belediyeler, tüketim sonucu oluşan evsel ve ticari kaynaklı ambalaj atıklarının ekonomik işletmeler, yetkilendirilmiş kuruluşlar, geçici çalışma izni veya lisans almış firmalarla birlikte kaynağında ayrı toplanmasını sağlamak ve/veya sağlamak zorundadırlar. Ayrıca, ambalaj atıkları yönetim planını hazırlamak ve/veya hazırlatmak ve bu amaçla oluşturulacak planların onaylanmasını, ambalaj atıklarının ekonomik işletmeler veya yetkilendirilmiş kuruluşlar ile birlikte kaynağında ayrı toplatılmasını veya toplattırılmasını, kaynağında ayrı toplanan ambalaj atıklarının ayrılmasını sağlayacak tesislerin kurulması, kurdurulması veya bu amaçla kurulmuş tesislerden yararlanmasını sağlamalıdır. Diğer taraftan ambalaj atıklarının evsel atık toplama araçlarına alınmamasına yönelik tedbirlerin alınmasını, ambalaj atıklarını düzenli depolama sahalarına kabul edilmemesi için gerekli önlemleri almaları gerekmektedir.

Amaç

Selçuklu belediyesi, mücavir alan sınırları içerisinde katı atık toplama hizmeti sağlanan bölgelerde; evsel katı atıkların toplanması, nakliyesi, geri kazanılabilir maddelerin ayıklanması, depolanması ve imhasına ilişkin çalışmalar yapmak ve bu çalışmaların düzenli periyotlar halinde aksamadan yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür.

Evsel Katı Atıkların Toplanması

Selçuklu Belediyesi kentin tüm mahallelerinden evsel katı atık toplama ve taşıma hizmetini; evsel katı atıkların üretim miktarına, evsel katı atıkların yoğunluğuna ve ihtiyaca göre sistemli bir şekilde toplanmasını sağlamaktadır.

Selçuklu ilçesinde üretilen evsel katı atıkların toplanması ve taşınması hizmeti günlük, gün aşırı, haftada 2 defa olmak üzere katı atık çalışma programı doğrultusunda tüm Selçuklu ilçesinde sistemli bir şekilde

sürdürülmektedir. Ayrıca halkın katı atıkların toplanması hususunda bilgilendirilmesi amacı ile Çevre ve İnsan Sağlığı göz önüne alınarak bilinçlendirilmesi, bilgilendirilmesi, uyarılması amacı ile gerek çeşitli afiş ve pankart ve el ilanları vasıtasıyla ve ayrıca yazılı, görsel basın vasıtasıyla çalışmalar yapılmaktadır.

Çöplerin Toplanması ve Çöp Haritasının Çıkarılması: Selçuklu Belediyesinde çöp toplama işi 3 vardiya halinde gerçekleştirilmektedir:

- 1. Vardiya: 07,00 – 15,00 saatleri arası
- 2. Vardiya: 15,00 – 23,00 saatleri arası
- 3. Vardiya: 23,00 – 07,00 saatleri arası çalışmaktadır.

Selçuklu ilçesi proje kapsamında 9 adet bölgeye ayrılmış olup, bu bölgelerden toplanan çöp miktarları kayıt altına alınarak bölgelerin ortalama günlük çöp miktarları tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında ilçenin “ÇÖP HARİTASI” çıkartılmıştır.

Saatli ve Poşetle Çöp Toplama Uygulaması: Uygulama Bosna Hersek, Sancak, Yazır, Sille, Parsana, Şeyh Şamil, Bey kekim, K.İhsaniye, Beyazıt, Hamidiye, Devricedid, Yeni Şehir, Ferit paşa, Musalla Bağları Mahallerinde yaşayan yaklaşık 110.000 kişiye hitap etmektedir. Uygulama ile birlikte bu bölgelerde bulunan 68 adet 6 m³ lük çöp konteynırı, 117 adet 0,400 m³ lük çöp konteynırları tasarrufu sağlanmıştır. Uygulamadan en kısa sürede maksimum verimi alabilmek için 2000 adet ilan panosu yaptırılarak, sitelerin girişlerine asılmıştır. Ayrıca uygulama başlangıcında bölgede bulunan site yönetici ve kapıcılara uygulama hakkında resmi yazı ile ve yüz yüze görüşülerek bilgilendirmeler yapılmaktadır.

“Dünya Çevre Günü” Etkinlikleri ve Temizlik Kampanyası: Proje kapsamında her yıl 5 Haziran Dünya Çevre Günü Etkinlikleri yapılmakta ve bu konuda konferans ve benzeri etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca zaman zaman temizlik kampanyaları organize edilmekte; her hafta 07:00 ile 15:00 saatleri arasında ve belirli bir program dahilinde bir mahallenin genel temizliği 20 kişilik ekiple yapılmaktadır.

Alo Moloz Hattı Kurulması: Proje kapsamında Belediye Meclisinin 09/03/2007 tarih ve 68 sayılı kararı ile “ALO MOLOZ” hattı kurulmuş olup, ücret mukabilinde çalışmalara başlamıştır. Bu çerçevede molozların toplanması amacıyla 6m³ lük çöp konteynırları hizmete sunulmuştur.

Evsel Katı Atıkların Analizi

Proje kapsamında ilçe genelinde üretilen günlük evsel katı atık miktarı ve kişi başına üretilen evsel katı atık miktarı ile mahallelere göre üretilen günlük evsel katı atık miktarları, mahallelerde üretilen evsel katı atık miktarı içindeki geri dönüşüm miktarları ve mahallelerde bulunan konteynır sayıları belirlenmiş ve konteynır haritası hazırlanmıştır.

Selçuklu Belediyesinin hizmet alanı içerisinde toplanan evsel nitelikli katı atıklarının ağırlık olarak yaklaşık % 15'i geri kazanılabilir atıklardan oluşmaktadır. Bu kabul ile proje bölgelerinde ortaya çıkan toplam ambalaj atığı miktarları ve toplanabilecek ambalaj atık miktarı aşağıdaki gibidir:

- Günlük çöp miktarı: 409 ton/gün
- Toplam Ambalaj Atığı Miktarı: 409 x 0,15 = 61.35 ton/gün
- Toplanabilecek Ambalaj Miktarı (% 50 verimlilik): 61.35x0.50=30.68 ton/gün

Katı Atıkların Toplanmasında Kullanılan Aparatlar

Çöpe atılan geri kazanılabilir atıkların (cam, metal, plastik, kağıt-karton vb.) kaynağında yani evlerde, işyerlerinde ve okullarda çöpten ayrı biriktirilmesi, Belediye (lisanslı firma) tarafından evsel atıklardan ayrı toplanması, karışık olarak toplanan bu atıkların cinslerine göre ayrılıp geri dönüştürülmek ve yeni ürünler elde etmek üzere ilgili sanayi kuruluşlarına sevk edilmesidir. Geri kazanılabilir atıkların kaynağında ayrı toplanabilmesi için iki yöntem uygulanmaktadır. *Bunlar*, kapıdan kapıya poşetli toplama ve uygun özellikte konteynırlar kullanarak, geri kazanım noktaları oluşturmaktır.

Bu uygulamalarda amaç vatandaşlara evlerinde ve işyerlerinde ambalaj atıklarını cam, metal, plastik ve kağıt-karton olmak üzere cinslerine göre ayrı ayrı biriktirmeleri, biriktirdikleri bu malzemeleri merkezi noktalarda uygun konteynırlar ile oluşturulacak geri kazanım noktalarına getirmelerinin sağlanmasıdır. Bunun için öncelikle bu amaca uygun olarak yapılmış konteynırlara ihtiyaç bulunmaktadır. İlçenin ana cadde ve merkezi yerlerine yerleştirilen bu aparatlarda kağıt, karton, plastik, metal, cam, alüminyum vb. geri kazanılabilir maddeler için ayırıştırma bölümleri yer almaktadır. Burada biriken geri kazanılabilir atıklar,

geri kazanım araçları ile diğer evsel atıklardan ayrı toplanmaktadır. Kaynağında ayrı toplama uygulamasında kapalı kasa sıkıştırmasız araçların yanında, sıkıştırılmalı araçlar da kullanılmaktadır. Ancak proje sayesinde sıkıştırılmalı araçlarda sıkıştırma oranı % 75 oranında azaltılmış olacaktır.

Poşetli toplama uygulamasında mavi renkli ve şeffaf torbalar kullanılmaktadır. Torbanın şeffaf olması toplama esnasında, torbanın içinde çöp olup olmadığının kolaylıkla belirlenebilmesi amacıyla tercih edilmektedir. Ağız büzgülü olan bu torbaların ebadı 80x100 cm dir. Üzeri baskılı olan torbalarda içine atılması gereken malzemeler ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca torbanın sadece geri kazanılabilir atıklar için olduğu ve içine başka yabancı madde, çöp ve yanıcı madde atılmaması gerektiği de belirtilmiştir.

Katı Atıkların Toplanma Sıklığı, Zamanı ve Güzergâhın Tespiti

—Kaynağında ayrı toplama uygulaması kapsamında, konut ve küçük ticarethanelerden haftada iki kez toplama yapılacaktır.

—Büyük alışveriş merkezleri, oteller gibi büyük miktarda ambalaj atığı çıkaran yerlerden ise her gün toplama yapılacaktır.

—Toplama gün ve saatleri belirlenirken o bölgede Pazar kurulup kurulmadığı vb. gibi özel durumlar dikkate alınacaktır.

—Konut ve küçük ticarethanelerden toplama gündüz ve akşam saatlerinde yapılacaktır.

—Alışveriş merkezi, otel, lokanta ve eğlence merkezleri gibi yerlerden ise gece toplama yapılacaktır. Böylece bu tür yerler için ilave araç tahsis edilmesine gerek olmayacaktır.

—Toplama güzergâhı belirlenirken o bölgedeki çöp toplama araçlarının güzergâhları aynen kabul edilecek, yeni bir güzergâh tespiti yapılmayacaktır.

4. SELKAP Projesinin Bir Boyutu Olarak Ambalaj Atıkları Yönetimi

Bu projenin bir boyutunu da Ambalaj Atıklarının Yönetimi oluşturmaktadır. Bu çerçevede 24.06.2007 tarih 26562 sayılı Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nde belirlenen genel esaslara uygun sağlıklı, düzenli, ekonomik ve sürdürülebilir şekilde kaynağında ayrı toplanması sisteminin oluşturulması, ilgili tarafların belirlenerek görev ve sorumluluklarının tanımlanması gerekmektedir.

Geri Kazanım Projesinin Uygulanacağı Bölgeler ve Uygulama Şekilleri

Geri kazanılabilir atıkların kaynağında ayrı toplanması uygulaması ilk aşamada belirlenen bölgelerde başlatılıp, zamanla bu uygulamanın tüm ilçeye yayılması amaçlanmıştır.

Torbali (Poşetli) Toplama: Proje bölgesinde konut sakinleri ve işyeri sahipleri evlerinde ve işyerlerinde cam, metal, plastik, kağıt-karton gibi değerlendirilebilir atıklarını çöpe atmamaları; lisanslı firma tarafından verilen geri dönüşüm poşetlerinde karışık olarak biriktirmeleri talep edilmektedir. Söz konusu poşetler belirlenen günlerde bedelsiz olarak ilgililere teslim edilmekte ve bu poşetlere konulan ambalaj atıkları belirlenen gün ve saatte kapı önlerinden belediyenin (lisanslı firmanın) ilgili elemanları tarafından toplanmaktadır. Bu sırada her binanın ihtiyacı olan yeni poşetler de ilgililere verilmektedir.

Geri Kazanım Noktaları: Bu uygulamada amaç vatandaşlara evlerinde ve işyerlerinde ambalaj atıklarını cam, metal, plastik ve kağıt-karton olmak üzere cinslerine göre ayrı ayrı biriktirmeleri, biriktirdikleri bu malzemeleri merkezi noktalarda uygun konteynırlar ile oluşturulacak geri kazanım noktalarına getirmelerinin sağlanmasıdır. Bunun için öncelikle bu amaca uygun olarak yapılmış konteynırlar kullanılmaktadır. 4 atma gözü bulunan ve içinde atılan malzemelerin birbirine karışmadan birikecek şekilde tasarlanmış olan bu konteynırların ebatları 1,45m x 1,45m ve yüksekliği de 1,80 metredir.

Toplanacak Atık Türleri, Atık Miktarı ve Toplama Torbası İhtiyacı

Uygulama bölgesinde ayrı biriktirilmesi gereken malzemeler şunlardır:

Plastikler, PET (su, meşrubat ve sıvı yağ şişeleri), PVC (su ve yağ şişeleri), PE (deterjan, diğer yağ ambalajları, leğen, bulaşıklık, naylon kaplar gibi hacimli plastikler), PP (mevcut plastik şişelerin kapakları gibi), PS (yoğurt, ayran, margarin kapları),

Cam, Cam şişe ve kavanozları

Metal; yağ tenekeleri, diğer tenekeler, konserve kutuları, teneke ve alüminyum meşrubat içecek kutuları.

Kağıt ve karton; gazete, dergi, kullanılmış kağıtlar, ambalaj kartonları, mukavva, meşrubat ve süt kutularıdır.

Selçuklu Belediyesinin katı atıklarının ağırlık olarak yaklaşık %15’i geri kazanılabilir atıklardan oluşmaktadır. Proje kapsamında % 50 verimlilik oranı dikkate alınarak yapılan hesaplamalar doğrultusunda uygulama bölgelerinden toplanacak toplam ambalaj atığı miktarı ve toplanabilecek ambalaj atığı miktarı aşağıdaki gibidir:

—Günlük Çöp Miktarı: 409 ton/gün

—Toplam Ambalaj Atığı Miktarı: $409 \times 0,15 = 61,35$ ton/gün

—Toplanabilecek Ambalaj Atığı Miktarı (%50 verimlilik): $61,35 \times 0,5 = 30,68$ ton/gün

—Konut başına haftada biriktirmesi gereken malzeme miktarı,
(30,68 ton/gün x 7 gün/hafta) / 86.395 konut = **2,48 kg/ konut hafta**

Proje kapsamında konutlara verilecek toplama torbaları 1 konutun bir haftalık ihtiyacını biriktirmeye uygundur. Uygulama kapsamına toplam 86.395 konut girmektedir.

Buna göre;

—Yaklaşık torba ihtiyacı: 86.395 adet/hafta

—Yıllık Torba İhtiyacı: **4.492.540 adet/yıl**

Atıkları Toplama Zamanı ve Güzergâhların Tespiti

—Kaynağında ayrı toplama uygulaması kapsamında, konut ve küçük ticarethanelerden haftada iki kez toplama yapılacaktır.

—Büyük alışveriş merkezleri, oteller gibi büyük miktarda ambalaj atığı çıkaran yerlerden ise her gün toplama yapılacaktır.

—Toplama gün ve saatleri belirlenirken o bölgede Pazar kurulup kurulmadığı v.b. gibi özel durumlar dikkate alınacaktır.

—Konut ve küçük ticarethanelerden toplama gündüz ve akşam saatlerinde yapılacaktır.

—Alışveriş merkezi, otel, restoran ve eğlence merkezleri gibi yerlerden ise gece toplama yapılacaktır. Böylece bu tür yerler için ilave araç tahsis edilmesine gerek olmayacaktır.

—Toplama güzergâhı belirlenirken o bölgedeki çöp toplama araçlarının güzergâhları aynen kabul edilecek, yeni bir güzergâh tespiti yapılmayacaktır.

Toplanacak Malzemelerin Değerlendirilmesi

Kaynağında ayrı toplanan ambalaj atıkları, cinslerine göre ayrıldıktan sonra uygun belge karşılığı Çevre ve Orman Bakanlığından lisanslı geri dönüşüm tesislerine satılacaktır. Ambalaj atıklarının cinslerine göre ayrılması amacıyla “Ambalaj Atıkları Ayrırma Tesisleri” kurulacaktır. Tesislerin kurulması ve işletimi “Toplayıcı Firma” tarafından gerçekleştirilecektir. Ayrıca toplayıcı firma, ayırma tesislerinin kurulma aşamasında Çevre ve Orman Bakanlığından lisans almak amacıyla gerekli işlemleri gerçekleştirecektir.

Yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan evsel katı atıkların yönetimi konusunda olduğu gibi ambalaj atıklarının yönetimi uygulamasında da toplanan geri kazanılabilir atıklar 13 gruba ayrılmaktadır. *Bunlar*, beyaz kağıt, gazete kağıdı, karton, PET (su ve meşrubat şişeleri vb.), PE (deterjan ve şampuan şişeleri gibi renkli plastikler), PS (yoğurt ve margarin kapları), poşet, PVC, lamine karton, renkli cam, renksiz cam, teneke ve alüminyumdur.

Projenin Tanıtımı ve Eğitim Çalışmaları

Projeye konut sakinlerinin katılımını sağlayabilmek için bölgede detaylı bir tanıtım ve duyuru çalışması yapılması gerekmektedir. Özellikle yapılacak uygulamanın önemi, toplama günleri, uygulamanın başlangıç tarihi, çöpten ayrı toplanacak malzemeler proje bölgesinde yaşayan konut ve işyeri sakinlerine çok iyi anlatılması, uygulamanın verimliliği açısından ön koşuldur. Tanıtım için çeşitli iletişim araçları kullanılabilir. Burada öncelikli olarak afiş ve broşürlerden yararlanılmakta ve söz konusu araçlar belediye görevlileri ve tanıtım bilgilendirme ekipleri vasıtasıyla uygulama bölgesindeki bütün konut ve işyerlerine dağıtılmaktadır. Ayrıca uygulamanın başarısı için Bill boardlardan da yararlanılmaktadır.

Uygulamanın başlayacağı bölgelerde ilgililere yönelik bilgilendirme toplantıları yapılmaktadır. Bu toplantılarda projenin nasıl uygulanacağı, faydaları, neler yapılacağı üzerinde durulmaktadır. Ayrıca projenin başarısı için bölge sınırları içinde bulunan ilköğretim okullarında, projenin paydaşları tarafından geri kazanım ve geri dönüşümle ilgili eğitici video kasetler, slaytlar gösterilerek eğitim çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi devrimi ve aşırı kentleşmenin yanı sıra bilinçsiz tüketim davranışları günümüzde çevre sorununu ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir bir kalkınma için çevrenin korunmasının önemli bir yeri vardır. Çevrenin korunmasına yönelik tartışmalar her geçen gün artmaktadır. Bu tartışmalar özellikle yerel yönetimlerin fonksiyonlarına odaklanmakta ve bu süreçte yerel yönetimlere yeni görevler ihdas edilmektedir.

Çevre konusunda toplumsal bilincin gelişmiş olduğu ülkelerde seçimle iş başına genel yerel yönetimler yeni politikalar üretmek zorunda kalmaktadır. Siyasal ekolojinin bir boyutu olarak değerlendirilen tartışmalar yakın gelecekte de gündemi meşgul edecek gibi görünmektedir.

Bu çalışmamızda bir yerel yönetim birimi olarak belediyelerin çevrenin korunmasına yönelik temel faaliyetlerinin yasal dayanakları üzerinde durulmuştur. Çalışmamızda Selçuklu Belediyesi örnek olarak alınmış ve bu belediyenin çevreyi korumaya yönelik olarak yürürlüğe koyduğu SELKAP projesi ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Belediyeler tarafından yürürlüğe konulan ‘*Kaynağından Ayırma Projeleri*’nin başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için öncelikli olarak yapılan yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması ve kamuoyunun katı atık ve geri kazanım konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. İnsanların benimsemediği uygulamaların yürütülmesi oldukça güçtür. Bu bağlamda katı atık ve geri kazanım konularında uygulamalı eğitimlere ağırlık verilerek, geri kazanım konusunda çalışmalar yaygınlaştırılmalıdır. Belediyelerin karşılaştıkları bürokratik engeller kaldırılmalı ve bu tür uygulamalar için belediyeler özendirilmelidir. Ayrıca yasal düzenlemelere aykırı davranış sergileyenlerin cezalandırılması da çıkarılan yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması açısından gereklidir.

Mevsimsel zorlukların yanı sıra taşıma ve güzergah sorunlarının sık sık gözden geçirilmesi, sistemin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi için ilgili birimlerin kurularak, gerekli ekipman ve makinelerin alınması için belediyelerin kaynak sorunlarının da çözülmesi önem arz etmektedir. Bölgesel çözümler için Belediye Birlikleri kanalı ile katı atık bertaraf tesislerinin ortaklaşa olarak yapılması sağlanmalıdır.

Bu çalışmamızda ele alınan SELKAP projesi, çevrenin korunmasına yönelik olarak yeni arayışlar içerisinde bulunan yerel yönetimler ve özellikle belediyeler açısından yol gösterici bir proje olarak dikkate alınabilir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere bu türden projelerin başarılı olabilmesi için ilgililerin/paydaşların daha duyarlı olması ve uygulamalara destek vermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ÇEVKO (Çevre Korumu ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı). 2009a. *Kaynağından Ayırma Toplama Nedir?* <http://www.cevko.org.tr/cevko/Ic-Sayfa/Yerel-Yonetimler/K-A-T--Yontemleri.aspx>, Erişim Tarihi: 14.06.2009.

ÇEVKO (Çevre Korumu ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı). 2009b. <http://www.cevko.org.tr>, Erişim Tarihi: 13.06.2009.

Çukurçayır, M. Akif. 2003. *Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Jamali, Tarık. 2007. *Ekolojik Vergiler: Çevre Vergileri*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

Kapucu, Naim. 2003. *Yeni Yönetim Yaklaşımları ve Yerel Yönetimler*. (Editörler: Akif Çukurçayır ve Ayşe Tekel). *Yerel ve Kentsel Politikalar*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Kılıç, Selim. 2008. *Çevre Politikalarının Oluşmasında Devletin Rolü ve Diğer Çevre Aktörleri*. (Editörler: Mehmet Özel ve Veysel Eren). *Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Nadaroğlu, Halil ve Nezih Varcan. 1995. *Yerel Yönetimler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 522.

- Neyim, Cezmi. 2009. *Türkiye'de Eysel Nitelikli Katı Atıklar*.
http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-4.pdf, Erişim Tarihi: 11. 09. 2009.
- Selçuklu Belediyesi. 2009. *Selçuklu Belediyesi SELKAP Projesi Yönetim Planları*. Konya: Selçuklu Belediyesi.
- Selçuklu Belediye Başkanı Adem ESEN ile mülakat.
- Soysal, Ahmet. 2007. Katı Atıklar ve Yönetimi. *Kent-Çevre ve Sağlık Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. 21-27 Nisan. Ankara, 89-95.
- Şentürk, Hulusi. 2009. *Belediyeler İçin Modern Kent Yönetimi Rehberi*.
<http://www.kentarastirma.com/rehber/k8.doc>, Erişim Tarihi: 5.01.2009.
- TÇV (Türkiye Çevre Vakfı). 2003. *Türkiye'nin Çevre Sorunları*. Ankara: TÇV Yayın No: 163.
- TÇV (Türkiye Çevre Vakfı). 2009. *Siyasal Ekoloji*,
<http://www.tabut.net/index.php?showtopic=66888&pid=474273&mode=threaded&start=>,
Erişim Tarihi: 4.1.2009.
- Turgut, Nükhet. 2001. *Çevre Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınevi.

Yararlanılan Kanunlar:

- 1982 Anayasası
- 18.03.1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu
- 24.4.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- 26.5.1981 tarih ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu
- 9.8.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu
- 7.10.2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 3.7.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediyeler Kanunu
- 10.7.2004 tarih ve 5272 sayılı Belediye Kanunu
- 10.6.1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu
- 14.3.1991 tarih ve 20814 sayılı Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- 24.6.2007 tarih ve 26562 sayılı Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği